

FRANCE VREG, 1920–2007

Zadnji dan letošnjih pomladanskih predavanj se je zaslužni profesor ljubljanske univerze dr. France Vreg v svojem 87. letu za vedno poslovil od svoje fakultete, ki jo je tudi vodil kot dekan, svoje univerze, na kateri je bil prorektor in svoje komunikologije, ki jo je utemeljil in razvil. Bil je pionir in dolgoletni starosta slovenske komunikologije.

Polovico svojega življenja je namenil razvoju komunikologije kot njen utemeljitelj v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji. Hkrati je tudi zasnoval visokošolski študij novinarstva in komunikologije na Slovenskem. Pred tem je četrtno svojega življenja posvetil novinarskemu in uredniškemu delu, ki ga je začel kot ustanovitelj in glavni urednik *Partizanskega dnevnika* v morda najodločilnejšem obdobju boja slovenskega naroda proti nemškimi in italijanskim okupatorjem.

Biografija Franceta Vrega – Mileta je bogato popisan list zgodovine, ki ga je najprej, in najbrž najbolj usodno, zaznamoval odhod v partizane. Vojna je spremenila njegovo odločitev po maturi na ljubljanski realki, da bi študiral medicino, na katero se je vpisal leta 1940. V za slovenski narod usodnem času boja proti okupatorjem, ki ni prizanesel ne njemu ne njegovim najbližjim, je ustanavljal in urejal partizanske časopise, med njimi tudi Partizanski dnevnik. Po koncu vojne je še desetletje ostal v novinarstvu doma in v tujini (za svoje delo dobil tudi Tomšičevo nagrado), leta 1955 pa se je odločil za študij primerjalne književnosti, ki ga je končal leta 1961 z diplomom o slovenskem feljtonu in zanjo dobil Prešernovo nagrado. Za dve leti se je zaposlil na inštitutu za sociologijo in filozofijo, kjer je ustanovil oddelek za novinarstvo, potem pa na tedanji Visoki šoli za politične vede, na kateri je zasnoval študij novinarstva in utemeljil novo raziskovalno področje – komunikologijo, kasneje pa tudi bistveno prispeval k uveljavitvi študija obramboslovja.

Zgodovina svetovnega in slovenskega novinarstva, komunikacijske teorije in teorije javnega mnenja so bila Vregova temeljna raziskovalna in pedagoška področja že v šestdesetih letih in ostala vse do njegovih zadnjih dni. Ljubezen do novinarstva je ostala iz vojnih časov, raziskovalni interes za množično komuniciranje in javno mnenje pa je bil gotovo povezan s študijem bivanjem v ZDA. Izobraževalne programe, ki jih je profesor Vreg izoblikoval v Ljubljani, so skoraj v celoti prevzeli na univerzah v Beogradu, Sarajevu, Skopju in Zagrebu, ki jih je pogosto obiskoval kot gostujoči profesor. O pomembnosti njegovega delovanja v tedanjem jugoslovanskem prostoru najzgovorneje priča dejstvo, da je bil najbolj citirani komunikološki avtor v Jugoslaviji.

France Vreg je bil plodovit raziskovalec in pisec. Njegovo najplodnejše raziskovalno obdobje so bila gotovo sedemdeseta in osemdeseta leta. V začetku sedemdesetih let (1973) sta izšli njegovi prvi temeljni deli *Javno mnenje in Družbeno komuniciranje*. V nekdanji Jugoslaviji so sicer že pred tem izhajale skromnejše monografije, namenjene predvsem študentom ali maloštevilnim raziskovalcem, ki so delovali v centrih za raziskovanje radijskih programov pri republiških radiotelevizijskih postajah (njihovi avtorji so bili npr. Igor Leandrov v Beogradu ter Bogdan Osolnik, Fran Vatovec in France Vreg v Ljubljani), toda prav Vregovo delo *Družbeno komuniciranje* je prva sistematična in še danes ena najpreglednejših predstavitev razvoja komunikoloških teorij. Žal ni bilo nikoli prevedeno v katerega od svetovnih jezikov, da bi se lahko kosalo s podobnimi, a kasnejšimi raziskovalni poskusi v svetu. Kmalu po objavi Vregovega temeljnega dela (ki je bilo kasneje prevedeno tudi v srbohrvaščino) so prihajale na svetlo tudi prve obsežnejše študije v drugih centrih nekdanje Jugoslavije: Todorovičeva *Sociologija masovnih komunikacija* (Niš, 1974), Djordjevičevo *Politično javno mnenje* (Beograd, 1975), Novoselovo *Informisanje u degatskom sistemu* (Zagreb, 1977) in Džinićevo *Masovno komuniciranje u suvremenom svetu* (Beograd, 1978).

Na začetku osemdesetih je izšla Vregova knjiga *Javno mnenje in samoupravna demokracija*, na začetku devetdesetih pa *Demokratsko komuniciranje*. Prva mu je prinesla nagrado Kidričevega sklada, po drugi pa je prejel Kidričevo nagrado za življenjsko delo (1991). V devetdesetih letih je v etologiji našel novo raziskovalno področje, ki ga je razgrnil v knjigi *Sporazumevanje živih bitij*. Vendar se problematiki, ki jo je najbolj intenzivno raziskoval od začetka akademske kariere, tudi potem ni odpovedal. Problemi demokratičnih družbenih odnosov so središčna tema knjig *Politično komuniciranje in prepričevanje* (1999) in *Politični marketing in demokracija* (2004). Obe deli sta nastali pod očitnim vplivom (pričakovanih) demokratičnih sprememb, ki so omogočale in zahtevale drugačno obravnavo političnega komuniciranja. Vreg se je v njih interdisciplinarno lotil temeljnih elementov sodobnega političnega diskurza ter prepričevalnega in propagandnega komuniciranja in z njimi povezanih vidikov simbolične interakcije. V njih je obravnaval politične procese v razvitih demokratičnih družbah, spremembe javnosti v parlamentarni demokraciji, strukturo politične moči, teorije interaktivnosti političnega komuniciranja, socialne in politične konflikte, komunikacijske svoboščine, vlogo vseevropske in slovenske perspektive medijev glede na slovensko nacionalno identiteto ter predstavljal nekatere nove vidike političnega in volilnega marketinga.

Medtem ko so bile v Vregovih zgodnejših delih v središču njegovega zanimanja abstraktno opredeljene temeljne zakonitosti komuniciranja in zlasti množičnega komuniciranja, pa tudi politični sistem in politične institucije ter njihova vloga v komunikacijskih procesih, pride v poznih delih v ospred-

je »človek kot osebnost« in »kot vesolje zase«. V primerjavi s svojimi zgodnejšimi deli je kasneje dajal Vreg večji poudarek človekovi osebnosti in medosebnemu komuniciranju kot temeljih vsakega in torej tudi političnega komuniciranja, v katerih je iskal tudi biološke osnove človekove biti. Tudi v višjih ravneh družbene organizacije in hierarhije je iskal »biološke korenine socialne ureditve človeške družbe« in tako na primer menil, da je Aristotelovo poimenovanje človeka za »politično žival« pravzaprav zavajajoče, saj tudi druge živalske vrste, tako kot človek, poznajo značilno »politične« odnose nadrejenosti in podrejenosti ter organizacijo »države«.

Ena izmed pomembnih idej, ki jih je v poznih delih razčlenjeval, je bila asimetričnost odnosov v komuniciranju ali diskurzu, pri čemer je zagovarjal tezo, da so ti vedno v določeni meri ideološki (tj. uveljavljajo partikularne skupinske interese nasproti splošnim ali obćim). Asimetričnost se še zlasti izraža v odnosu med »vlado, parlamentom, političnimi strankami, interesnimi skupinami, ekonomsko strukturo ter javnostjo v vlogi državljanov, volilcev, članov strank in organizacij ter delavcev v proizvodnji«. Medtem ko naj bi »po teoriji« množični mediji vzpostavljali ravnotežje med sfero javne oblasti in javnostjo, pa je Vreg dokazoval, da med obema sferama ni »enakopravne interakcije«; ekonomske in politične elite s svojo močjo potiskajo množične medije v podrejen položaj legitimiranja elit.

Ob vstopanju v Evropsko unijo je Vreg opozarjal, da ne smemo pozabiti lastne nacionalne in kulturne identitete, saj so evropske integracijske silnice tako močne in privlačne, da lahko začno ogrožati kulturo, jezik in publicistiško malega naroda. Opozorilo na asimetričnost odnosa v komuniciranju med Brusljem in periferijo je še posebej pomembno v sedanjih »tranzicijskih« časih, v katerih vrsta nekdanjih socialističnih družb s pasivnim, enosmernim in substitucijskim prevzemanjem pravnih, političnih in kulturnih norm zahodne Evrope postaja izrazito imitativnih. Če je imitacija videti kratkoročno najučinkovitejša razvojna (ali vsaj preživetvena) strategija, pa ima lahko dolgoročno tudi negativne posledice, ki jih je mogoče preprečiti samo z aktivizacijo identitetnih dejavnikov.

V začetku tega tisočletja je France Vreg pripravil za objavo delo, ki je pretežno nastalo kot njegova diplomatska naloga na ljubljanski komparativistiki (1961) in je desetletja veljalo za izgubljeno. S knjigo *Feljton: novinarske, pol-literarne in literarne oblike na Slovenskem* (2002) se je torej vrnil k problematiki, ki se mu je kot diplomantu primerjalne književnosti morda najbolj zapisala v srce. Tudi odločitev za študij primerjalne književnosti ni bila naključna, čeprav je v retrospektivi morda videti nenavadna. V partizanskih časih in prvih letih osvoboditve je namreč France Vreg objavljial črtice, povesti in celo dramska besedila ter seveda pisal – feljtone.

Ob raziskovalnem delu je bil France Vreg neutruden pedagog in organizator. V habilitacijskih poročilih (v naziv rednega profesorja je bil izvoljen

---

leta 1977, po upokojitvi pa mu je Univerza v Ljubljani podelila častni naslov zaslužnega profesorja) je mogoče prebrati tudi o »izrecnem pozitivnem mnenju študentov, ki posebej omenjajo zanimivost predavanj in vaj«. Sodeloval, pretežno kot vodja, je v vrsti raziskav po vsej nekdanji Jugoslaviji – od Ljubljane in Zagreba do Beograda, Sarajeva in Skopja. V vseh teh mestih je tudi pogosto predaval kot vabljeni profesor. Vodil je katedro za novinarstvo, center za raziskovanje družbenega komuniciranja in center za obramboslovne raziskave, bil je prodekan in dekan Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo ter dva mandata prorektor Univerze v Ljubljani.

Del svoje ustvarjalne energije je namenil tudi organizaciji publicistične dejavnosti. Bil je ustanovitelj in glavni urednik zbirke Politološka in sociološka knjižnica pri mariborskih Obzorjih, v kateri je v slabih dveh desetletjih izšlo nad dvajset izvirnih znanstvenih družboslovnih del slovenskih avtorjev. Dolga leta je bil France Vreg član uredniškega odbora in sveta *Teorije in prakse*, v kateri je objavil več kot 50 znanstvenih in strokovnih člankov.

Kako vsestranski in kljub bolezni, ki ga ki ga je v zadnjih letih odtrgala od fakultete, nemiren je bil njegov ustvarjalni duh, najbolje pove izid njegove nepreklicno zadnje knjige *Taoistična komunikologija*, ki jo je izdal komaj tri mesece pred smrtjo. Njegovo energijo, trmasto vztrajnost in zavzeto ustvarjalnost bomo pogrešali vsi, ki smo ga poznali.

Slavko Splichal